

הגליון מוקדש

לע"נ רבנו שלמה בן מאיר ושמחה

נלב"ע ז' מר חשוון תשפ"ד

ולרפוי"ש להגה"צ רבי גבריאל בן מזל טוב

ולרפואת מרדכי בן רבי אליעזר זצ"ל

פרשת ויחי

י"ז טבת תשפ"ד | גליון 07

שלימה משנתו

פנינים מתורתו של הגאון המופלא רבי שלמה אסולין זצוק"ל

משנת שלמה

"ובלתי יאמר אדם כי עשה זאת כי עשה זאת אלא כפי האמת"
אבן עזרא, פתח דברי אלהים לנביא

קביעת עתים לתורה

אם הש"י נותן לאדם מנוחה ופרנסה אפילו ליום אחד או לשעה אחת הוא צריך לדעת שהוא כדי שיעסוק בתורה באותו זמן, כי אם לא, לא היה לו מנוחה כלל, כמו רוב האנשים שהם רצים ומבוהלים כל ימיהם בלא שום פנאי אפילו רגע אחד.

ויש אנשים שעובדים כל השבוע וביום שישי אינם עובדים, צריך ביום הזה להתנהג יותר טוב בתפילה. ובעוד שבכל יום הוא ממהר, והולך מוקדם מתפילת שחרית, עתה יש לו להתפלל כראוי, ולהשאר אחרי התפילה וללמוד תורה.

ובפרט ביום השבת שאז הוא זמן מנוחה מהש"י שבדאי צריך לשמור אז את זמנו ולעסוק בתורה, כי כל המנוחה ניתנה רק לתכלית זו שיעסוק בתורה. וכדאיתא בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג) לא ניתנו שבתות וימים טובים לישראל אלא כדי שיעסוק בתורה. וכן איתא בירושלמי (מו"ק פ"ב ה"ג) שהטעם שאסרו חכמים לעשות מלאכה בחולו של מועד, כדי שיהיו אוכלין ושותין ויגעין בתורה. וכן כתב רש"י במסכת ביצה (כ"ט ע"א ד"ה תנא) שבמועד רבים עוסקים בתורה, משום שאין טרודין במלאכה.

עם ישראל לדורותיו ידעו לייקר את הזמן. הם ידעו שאדם לעמל יולד, ותמיד העדיפו את עמל התורה. וברגע שהתפנה להם זמן, מיד היו הולכים לבית המדרש לעסוק בתורה. כי הבינו שאם זכו לזמן פנוי, זה מתנה מהקב"ה כדי לעסוק בתורה.

ואעפ"כ גם כשיש לאדם טרדות וחוסר מנוחה הוא צריך לגזול מזמנו כדי לעסוק בתורה, כמש"כ בשע"ת (או"ח סי' קנו' סק"ב) על מה שאיתא בגמ' (שבת לא' ע"א) ששואלין לאדם לאחר מיתתו קבעת עתים לתורה, שקבעת הוא מלשון מה שאיתא בר"ה (כו' ע"ב) קבען פלניא (פי' גזלני פלוני) שאף מי שהוא טרוד גדול בעסקיו צריך לגזול מזה עת ללמוד תורה עכ"ל. רק שמ"מ בזמן מנוחה התביעה יותר גדולה כי כל תכלית המנוחה ניתן רק כדי לעסוק בתורה. ואשרי אדם המנצל את זמנו לעסק התורה והמצוות וכל עניני עבודת ה'. (מתוך שמן למאור ח"א עמ' שעט', ומעיין גנים בראשית ח"ג עמ' רא').

פניני הפרשה

"ועשית עמדי חסד ואמת", (מז', כט')

פירש"י 'חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול', עכ"ל.

ולכאורה יש לפרש עוד בביאור הפסוק, דהנה מבואר שיעקב ביקש מיוסף ב' בקשות. א) אל נא תקברני במצרים, והוא משום ג' הטעמים שהביא רש"י. ב) ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, שביאורו הוא שביקש מיוסף שיקברהו בארץ ישראל יחד עם אבותיו.

וב' בקשות אלו אינם נכללים זה בזה, כי אם היו כלולים היה לו להשיבועו רק שיקברהו עם אבותיו וממילא מובן מזה שלא יקברהו בארץ מצרים, ועל כרחק שהם ב' בקשות. א) שלא יקברהו בארץ מצרים בכל אופן אפילו אם לא יוכל לקברו עם אבותיו, ואפילו אם לא יוכל לקברו בארץ ישראל. ב) שישתדל לקברו בארץ ישראל יחד עם אבותיו. ונראה שלכן אמר לו ועשית עמדי חסד ואמת, חסד הוא כנגד מה שביקש ממנו שלא יקברהו במצרים משום שיגרם לו צער מהכינים וגלגול מחילות ושמא יעשוהו מצרים עבודת כוכבים, ועל זה נופל לשון חסד משום שהוא כדי להצילו מצער. ואמת הוא כנגד הבקשה שיקברהו עם אבותיו שהוא אמת כי אין כאן מניעת צער רק תוספת מעלה.

(מספרו שמן למאור ויחי אות ג').

"ושכנתי עם אבותי", (מז', ל')

רש"י פירש שהוא הגויעה ולא הקבורה. וצריך להבין מהו 'עם אבותי' מה ענין אבותיו לעצם פטירתו.

ונראה שהוא מבואר יפה ע"פ מה שאיתא בברכות (כח' ע"ב) שבשעת פטירתו של רבי יוחנן בן זכאי אמר הכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא, ופירש"י שבא אלי ללוותי, עכ"ל. (והוא משום שהרביץ תורה והעמיד תלמידים כמותו, וכיון שהלך בדרכו ונהג כמותו זכה שיבא אליו ללוותו). וכ"ה בירושלמי סוף סוטה, וירושלמי ע"ז (פ"ג ה"א), עיי"ש. ומבואר שההולך בדרכי הצדיקים שלפניו זוכה שהצדיקים עצמם באים אליו בשעת פטירתו ללוותו.

ולכן יעקב שזכה ללכת בדרכי אברהם ויצחק היה בטוח שיבואו בשעת פטירתו ללוותו. ולזה אמר ושכנתי עם אבותי וכפירש"י שהוא הגויעה, דהיינו שכאשר אגוע זה יהיה עם אבותי שיבואו אלי

ללוותי. וכן איתא בזוה"ק (פר' ויחי רלה' ב' ורמ' ב') שאברהם ויצחק היו מימינו ומשמאלו של יעקב בפטירתו.

והגר"ח קניבסקי (שליט"א) זצוק"ל אמר לי עוד דעם אבותי יש לפרש כמו אבותי, ובא לרמז שכשם שבאבותיו לא שלט מלאך המות ומתו בנשיקה וכדאיתא בב"ב (יז' ע"א), כך גם הוא ימות באופן זה.

(מספרו שלמי שמחה ויחי אות ה').

"וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד", (מט', טו')

כבר תמהו רבים במה שאמר יעקב על יששכר, שלכאורה הוא תרתי דסתרי, כי אם ראה מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה, למה הטה שכמו לסבול ולא נהנה מן המנוחה.

ונראה בס"ד שרש"י תירץ קושיא זו בדבריו, וז"ל רש"י 'ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות. ויט שכמו לסבול, עול תורה, ויהי לכל אחיו למס עובד, לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עיבורין' וכו'. עכ"ל. וביאור עומק דברי רש"י הוא שלכל אדם נותנים כוחות ועזרה מן השמים לפי תפקידו ועבודתו בעולם, ומתוך תכונותיו וכוחותיו יוכל להבין מה תפקידו בעולמו. וא"כ י"ל דזהו הביאור כאן, שכיון שיששכר ראה שהש"י תן לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות, וסייע בידו שגם זבולון יתן לו פרנסה מחלקו, על כרחק שהוא כדי שיטה את שכמו לסבול עול תורה ולהועיל לכל ישראל לפסוק להם הוראות, ולכן הטה את שכמו לסבול ויהי למס עובד. (שמן למאור ויחי אות לא'. מעין גנים בראשית ח"ג מאמר ב' אות ז').

עוד י"ל, דהנה אדם שיש לו טרדות והפרעות אף שחייב גם אז ללמוד תורה אבל מ"מ לא יוכל לשים אז את כל מעייניו בלימודו אלא במאמץ גדול, ואף אז אינו יכול ע"פ רוב להפיק את כל התועלת כמו שיש לו בזמן שראשו פנוי מטרדות (ועיין חידושי מהר"ץ חיות גיטין סז' ע"א). ולכן השתוקקו הצדיקים לישב בשלוח, כמו יעקב אבינו שהביא רש"י בריש פרשת וישב, שהוא כדי לעסוק בעבודת ה' באופן מושלם. וכן אמרו בסנהדרין (עא' ע"ב) שקט לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם מטעם זה. ולכן מיד כשיש להם איזה פנאי מן הטרדות וישוב הדעת מיד משקיעים עצמם

בלימוד תורה. וזהו שאמר הכתוב וירא מנוחה כי טוב וכו' שמיד כאשר ראה מצב כזה בימי חייו מיד ויט שכמו לסבול עול תורה, ויהי למס עובד, כי שמח על הזדמנות זו שיכול ללמוד בישוב הדעת. (שלמי שמחה ויחי אות יד').

מאמר הפרשה

כח הקיווי לישועה

פרשת ויחי עוסקת בעיקר בברכות יעקב אבינו ע"ה לבניו. בברכת יעקב אבינו ע"ה את בנו דן מצינו דבר מעניין. יעקב מברך כך (ע"פ פירוש רש"י) ששמשון הגיבור היוצא משבט דן ינקום את נקמת הפלשתים, וכל ישראל יהיו אחד עמו, ואת כולם ידין שכולם קיבלו את המנהיגות שלו כאחד. ויפיל את שני עמודי התווך שעל הגג ומתו. אח"כ מוסיף יעקב אבינו לומר לישועתך קוית' ה', ופירש רש"י נתנבא יעקב אבינו ע"ה שינקרו פלשתים את עיניו וסופו לומר זכרני נא וחזקני נא אך הפעם, ע"כ. וצ"ב מהו מה שמוסיף יעקב לישועתך קוית' ה' שמקווה לישועה, לאחר שבירך את דן. ועוד צ"ב מה שפירש"י שהתנבא יעקב שהפלשתים ינקרו את עיניו, א"כ מה הועיל ליעקב שיחל לישועת ה' והרי בסוף ניכרו הפלשתים את עיניו. ועוד צ"ב אם כוונת רש"י על מה שאמר זכרני נא וחזקני נא אך הפעם, א"כ היה ליעקב לברכו או להתפלל עליו שיצליח, ומה ענין הקיווי לישועה לכאן.

ולבאר ענין זה צריך להקדים. שהנה יש ב' סוגי גלויות, יש את הגלות הכללית שכל ישראל נמצאים בה עד שיבא משיה צדקינו. ויש את בחינת הגלות הפרטית שהוא כאשר כל איש מישראל נמצא בעת צרה. והנה על ב' המצבים הללו אנו מצווים להתפלל להשי"ת שיושיע אותנו. ויש לשאול והרי עינינו רואות שאדם מתפלל ומתפלל ומייחל ומקוה לישועת ה', והישועה אין, א"כ מה מטרת כל התפילות הללו, ומה יצא ונפעל מהם. והביאור בזה הוא שיש סוד בעצם הקיווי להשי"ת אף אם אדם לא נושע מצרתו, שעצם הקיווי להשי"ת פועל דברים גדולים ונשגבים, והוא עבודה לכשעצמה, ואינו רק אמצעי להשיג את הישועה. וענין זה שהקיווי הוא מעלה לעצמה, ולא כאמצעי, מבואר כן ברבנו יונה עה"פ 'תוחלת צדיקים שמחה, ותקות רשעים תאבד' (משלי י' כח) 'וז"ל כי הם שמחים בכל עת על אשר השיגו לערוך תוחלתם לאלהים, ולשום תקותם לחסדו, וכל מה שנמשכה ומתאחרת תוחלתם הם מתענגים על העבודה אשר יעבדו את האלהים בתוחלת ובבטחון', עכ"ל.

מפורש כאן מדברי רבינו יונה ב' דברים. א) שהצדיקים שמחים מעצם התוחלת, כי זהו עבודה בפני עצמה לערוך תפילה ותקוה לפני השי"ת ולצפות ולייחל לחסדו, ואף אם לא יראו ישועה הרי מ"מ הרויחו מיד שזכו לייחל לישועת ה' שזהו ענין בפני עצמו, ולא רק אמצעי להשיג ישועה. ב) כל כמה שמתאחרת תוחלתם הם מבינים שהשי"ת מרוצה מתפילתם, ולכן מעכב את ישועתם כדי שימשיכו להתפלל ולייחל לישועת ה' ולכן הם מתענגים על עצם העבודה של התוחלת, כי אם לא היה השי"ת מתענג מתוחלתם, היה נותן להם מיד את מבוקשם או שהיה מונע מהם להתפלל ולייחל לישועתו, ובזה שמעכב את ישועתם ונותן להם את הזכות לערוך תוחלתם לפני השי"ת זה גופא משמח אותם שהשי"ת מרוצה מעבודתם, ולכן תוחלת צדיקים שמחה.

וכעין זה מפורש בדברי הרמח"ל אוצרות הרמח"ל (עמוד רמ"ה) 'וז"ל

'אבל המקוה אינו מצטער כי הוא מקוה תמיד ואפילו אם יתמהמה, יחכה. נמצא התקוה מחיה אותו', עכ"ל. 'ועיין עוד באריכות בדברי הרמח"ל בכמה מקומות שהאריך בענין הקיווי, ואכמ"ל. מאמר הקיווי לרמח"ל. בספר תקט"ו תפילות, תפילה קל"א, קנ"ח, קע"ה. ובספר תיקונים חדשים לרמח"ל תיקון י' לו'.

ועיין"ש ברבנו יונה שכתב עוד פירוש למה תוחלת צדיקים שמחה, משום שגם אם לא יקבלו את מה שקיוו לקבל, מ"מ בכח התוחלת שקיוו להשי"ת, יתן להם השי"ת הרבה דברים אחרים גדולים ונכבדים מן הדבר שקיוו עליו, ונמצא שבדאי פעלו בכח התקוה.

וכמוכן שאדם גשמי שמתפלל להשי"ת על ענינים גשמיים הנה כשרואה השי"ת שאם יתן לו את משאלותיו הגשמיים יזיק לו הדבר למצבו הרוחני ולכן מונע ממנו מה שביקש, הנה הוא יכול להיות סבור שהתוחלת תביא לו ענינים גשמיים אחרים וכאשר יראה שאין אצלו שום הטבה בעניניו הגשמיים, יאמר שלא צדקו דברי רבינו יונה.

אבל המשכיל על דבר אמת יבין, שעיקר החסד וההטבה שהשי"ת נותן לאדם הוא ברוחניות לזכות את נשמתו לחיי נצח, ולכן אם ישים על לבו האם באמת נעשה איזה הטבה ברוחניות אצלו אם יזכה השי"ת לראות ולהבחין ויתפלל להשי"ת הראינו ה' חסדך, יזכה לראות שבאמת הוא קיבל דברים רוחניים גדולים, ואז ידע ויבין שהתוחלת והתפילה והקיווי להשי"ת הוא זה שהביא לו את אותם דברים רוחניים, אף שלא קיבל את אותו דבר גשמי שביקש עליו.

ועפ"ז נבוא לפרש מה שביקש יעקב על שמשון לישועתך קוית' ה', כי כבר אמרו חז"ל (סוטה י' ב') שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו, והיינו שרק זה הטעם כדי שיהיה לו תיקון על מה שפגם בעיניו, וכשראה יעקב את סופו של שמשון שבסוף ימי יוכרח לעבור תיקון כזה, הנה להתפלל על זה הבין שאי אפשר, וגם לברך שינצל מזה אי אפשר כי הוא מוכרח לתיקון זה, ולכן מה עשה יעקב החליט לפעול בכח הקיווי כי כח הקיווי יכול לפעמים לפעול מה שלא פועל הברכות והתפילות, ומה נפעל מכח הקיווי שלו, נפעל שמשון זכה לסיים את ימי חייו מתוך חיזוק רוחני וקירבת ה', כי לולי כח הקיווי של יעקב, יתכן שמשון היה מסיים את חייו אצל הפלשתים בשברון לב. אבל בכח הקיווי של יעקב, נצמח בלב שמשון חיזוק לב לבקש מהשי"ת זכרני נא וחזקני נא אך הפעם. ולסיים את חייו מתוך חיזוק רוחני ותפילה להשי"ת. וזכה להרוג פלשתים במותו, יותר ממה שהרג כל חייו. וגם נצמח תועלת גדולה לכל ישראל, שהפלשתים פחדו להרע לישראל עשרים שנה לאחר מיתת שמשון, מרוב הפחד שהיה להם משמשון, כמפורש בירושלמי (סוטה פ"א ה"ח). וזה הצליח יעקב להמשיך, מכח הקיווי שנשתמש בו עבור שמשון.

וזהו שכתב רש"י לישועתך קוית' ה', נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו. ועל זה לא ראה יעקב שום ישועה. ואע"פ שלא ראה שום ישועה, מ"מ פעל בכח הקיווי ואמר לישועתך קוית' ה', ועי"ז פעל. ומה פעל, שסופו לומר זכרני נא וחזקני נא אך הפעם.

וכל זה צריך לחזק מאוד כל איש מישראל, לדעת שבדאי שום תפילה וקיווי לא הולך לריק, כי עצם הרגעים שציפה וקיווה לישועת ה', הם עצמם כבר פעלו דברים גדולים. וגם כשרואה שנמנע תקוותו, לא יפסיק לקוות להשי"ת, כי פעמים שהקיווי עצמו הוא פותח שער לישועה. חזקו ויאמץ לבבכם כל המיחלים לה'.

מתוך צוואת רבנו זצ"ל לכלל ישראל.

'הנני כותב מתוך יסורי נפש וגוף ביד מושחתת וכתב רועד ולא קריא את הדברים דלהלן..... ועתה יש לי להודיע לכל ידידי ואהובי נשמות ישראל היקרים לי מאוד, שהיות וסבלתי הרבה בחיי הן בידוע והן מה שלא ידוע, ולא מצאתי שום נוחם בצערי, אמרתי לרשום שורות אלו. אין אתי יודע מה יהיה עמי לאחר פטירתי אבל רצוני חזק להיות משען ומשענה לכל הסובלים ייסורים בין ברוחניות ובין בגשמיות, ואפילו למי שישחוב שהוא הרשע הכי גדול. לכן מתוך מחשבה רק להועיל ולא לצער כלל, אם אפשר שכל מי שירשיג צער הן בגשמיות הן ברוחניות, ימחול נא להיכנס לחדר בבית לבר, ולהדליק עבור נשמתו ולומר אני מדליק נר זה לעילוי נשמת פלוני בן פלוני [שלמה בן מאיר ושמחה], ויפרש את בקשתו ויכול לשפוך את ליבו על ידי הנה ככל מה שירצה הן באריכות הן בקצרה, ואפילו אם יחשוב שהוא רשע ופושע גדול, יש בליבי מקום לכל מי שחושב שהוא רשע ופושע לשמוע דבריו באריכות. ולא יחס על טרחתי אלא יחס על עצמו. ואם יהיה אפשרות בידי להועיל ארצה מאוד להועיל, ואם לא אוכל להועיל אקווה לעטוף אותו באהבה וחיה ולתת לו בלב תנחומים ותקווה טובה. ואם גם זה לא אוכל, מקסימום הפסיק נר קטן, ולא טרח הרבה. כל זה כתבתי בישוב הדעת ומתוך הרבה מחשבה והתלבטויות עד שהעזתי לכתוב דברים אלו, ואקווה להיות לעזר לכל הסובלים ברוחניות וגשמיות. ממני הנפרד מכם באהבה עצומה רק בגוף וקשור עם כל נשמות ישראל בלי יוצא מן הכלל באהבת עולם'.

נתרם לרפואת
מרדכי בן רבי אליעזר זצ"ל

נתרם ע"י הנדיב החפץ בעילום שמו להצלחתו והצלחת משפחתו
ברוחניות וגשמיות, ולזכות לעלייה רוחנית בימי השובבי"ם הבעל"ט.